

ISSN 2786-4952 Online

УДК 001.32:1/3](477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-15\(33\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-15(33))

«Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)»: журнал. 2023. № 15(33) 2023. С.1309

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021
№ 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології та педагогіки**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023
№ 491 журналу присвоєно категорію "Б" із медицини: спеціальність 222**

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 16.11.2023, № 4/11-23)

Журнал видається за підтримки КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру дієтології Наталії Калиновської.

Журнал заснований з метою розвитку наукового потенціалу та реалізації кращих традицій науки в Україні, за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію, механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку медицини, психології, педагогіки та. Видання розраховано на науковців, викладачів, педагогів-практиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, громадсько-політичних діячів.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Голова редакційної колегії:

**Жукова Ірина
Віталіївна**

кандидат наук з державного управління, доцент, Лауреат премії Президента України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Головний редактор: Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна).

Заступник головного редактора: Торяник Інна Іванівна - доктор медичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій Державної установи «Інститут мікробіології та імунології імені І.І. Мечникова Національної академії медичних наук України» (Харків, Україна);

Заступник головного редактора: Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна);

Заступник головного редактора: Жуковський Василь Миколайович — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри англійської мови Національного університету "Острозька академія" (Рівне, Україна).

Редакційна колегія:

1. Бабова Ірина Костянтинівна - доктор медичних наук, професор, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації, ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського" (Одеса, Україна)
2. Бабчук Олена Григорівна – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
3. Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
4. Балахтар Катерина Сергіївна - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
5. Бартенева Ірина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
6. Біляковська Ольга Орестівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, Україна)
7. Вадзюк Степан Нестерович - доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, почесний академік Національної академії педагогічних наук України, завідувач кафедри фізіології з основами біоетики та біобезпеки Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського України (Тернопіль, Україна)
8. Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Штища в Пілі (м. Піла, Польща)
9. Гвоздзькевич Сильвія — кандидат наук, Державна професійна вища школа ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща)
10. Головач Наталія Василівна — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)

Фещенко І.О.*Впливи когнітивних викривлень крізь призму гібридності війни.....852***Хараджи М.В., Білінський Р.А.***Життєві кризи та способи їх подолання.....863***Хараджи М.В., Почтова К.В.***Емпіричне дослідження зв'язку гендерної ідентичності з професійним самовизначенням старшокласників.....874***Хараджи М.В., Сніжко Л.П.***Копінг-поведінка: сутність, функції та основні компоненти.....884***Харцій О.М., Трач О.О.***Дослідження міжособистісних стосунків в студентському колективі.....893***Хохуля Н.В., Івженко І.Б.***Проблема агресивності молодших підлітків у сільській місцевості.....904***Чачко С.Л., Ярославський Д.С.***Гендерні особливості переживання тривалого травматичного стресу в умовах воєнних загроз в Україні.....916***Чуйко О.М., Федоришин Г.М.***Вплив батьківських сімейних настанов на уявлення про норми гендерних ролей щодо розвитку кар'єри у студентської молоді.....928***Шевцова О.М., Гаєвська Н.В.***Особливості розвитку образу «Я-мати» у жінок в умовах воєнного стану.....941***СЕРІЯ «Медицина»****Botiakova V.V.***The dependence analysis of burnout syndrome on adiposity as cardiovascular risk factor, depression, anxiety, somatization and distress among family doctors.....952***Domanchuk T.I., Hrytsiuk M.I., Chornenka Zh.A., Mararash H.H., Sobko D.I.***Current trends in the dynamics of the demographic situation in Ukraine and in the Chernivtsi region, particularly for 2001-2021.....964***Loza Ye.O., Balytska O.Yu., Loza Kh.O., Usynskyi R.S.***Interplay of factors: analyzing the impact of diabetes on severe outcomes of COVID-19.....973*

УДК 159.923.33-051:364.65

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-15\(33\)-893-903](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-15(33)-893-903)

Харцій Олена Миколаївна доцент, кандидат психологічних наук, доцент, Українська інженерно-педагогічна академія (м.Харків), вул. Університетська 16, тел.: (066) 372-20-13, <https://orcid.org/0000-0001-7467-8867>.

Трач Ольга Олександрівна кандидат медичних наук, доцент, Харківський національний медичний університет, пр. Науки 4, м. Харків, тел.: (093) 890-53-11, <https://orcid.org/0000-0002-3545-1608>

ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ В СТУДЕНТСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ

Анотація. Об'єкт дослідження - міжособистісні конфлікти.

Предмет дослідження: міжособистісні стосунки в колективі студентів.

Тема міжособистісних стосунків в студентському колективі дуже актуальна.

Мета: описати та охарактеризувати психологічні особливості міжособистісної значущості в системі "студент-студент" та визначити методи і напрями покращення міжособистісних стосунків у студентському середовищі.

В основу дослідження покладено припущення, що розв'язання міжособистісних конфліктів у студентському середовищі буде досягнуто шляхом комплексного вивчення індивідуальних якостей та їх корекційного впливу на самооцінку, рівень тривожності та типові непродуктивні форми агресивних реакцій юнаків і дівчат.

Основні задачі дослідження:

1.Провести теоретичний аналіз наукової літератури з вивчення психологічної структури студентів.

2.Описати соціально-психологічну структуру студентської групи та визначити чинники та особливості міжособистісних стосунків у студентській групі.

3.Проаналізувати міжособистісні стосунки за рівнем значущості в системі "студент-студент" та їх психологічні характеристики за категоріями.

4.Розробити пропозиції щодо методів та напрямків оптимізації міжособистісної значущості в системі "студент-студент".

Наукова новизна. На основі дослідження взаємозв'язку між індивідуальними особливостями студентів університету та взаємовідносинами між студентами чоловічої та жіночої статі виявлено вплив психологічних чинників на формування та розвиток міжособистісних стосунків.

Практична значущість досліджень: Отримані в результаті виконання роботи дані щодо психологічних чинників виникнення міжособистісних конфліктів в студентському колективі та розроблені тренінгові вправи, які дозволяють налагодити систему виховної та профілактичної роботи зі студентами щодо попередження конфліктів між ними.

Ключові слова: конфліктність, деструктивність, конструктивність, профілактика, «студент-студент».

Khartsiy Olena Mykolaivna Associate professor, k. Psychol. n, associate professor, Ukrainian engineer-pedagogical academy, University St., 16, Kharkiv, tel.: (066)372-20-13, <https://orcid.org/0000-0001-7467-8867>.

Trach Olga Oleksandrivna k. medical. n., associate professor, Kharkiv national medical university, pr. Sciences 4, Kharkiv, tel.: (093) 890-53-11, <https://orcid.org/0000-0002-3545-1608>

RESEARCH OF INTERPERSONALITY RELATIONS IN STUDENT COLLECTIVE

Abstract. Object of research - interpersonal conflicts.

The subject of the study: interpersonal relations in a group of students.

The theme of interpersonality relations in a student collective is very actual.

The purpose: describe and characterize the psychological features of interpersonal significance in the "student-student" system and determine methods and directions for improving interpersonal relationships in the student environment.

Supposition is fixed in basis of research, that decision of interpersonality conflicts in a student environment it will be attained by the complex study of individual qualities and them to changing influence on a self-appraisal, level of anxiety and unproductive forms of aggressive reactions of youths and girls.

The main tasks of the research:

1. Conduct a theoretical analysis of scientific literature on the study of the psychological structure of students.

2. Describe the socio-psychological structure of the student group and determine the factors and features of interpersonal relations in the student group.

3. Analyze interpersonal relationships by level of significance in the student-student system and their psychological characteristics by category.

4. Develop proposals on methods and directions for optimizing interpersonal significance in the student-to-student system.

Scientific novelty. On the basis of research of relation between the individual features of students of university and mutual relations between the students of sex of men and womanish found out influence of psychological factors on forming and development of interpersonality relations.

Practical significance of the research: The data obtained as a result of the thesis regarding the psychological factors of the occurrence of interpersonal conflicts in the student body and the training exercises developed will allow establishing a system of educational and preventive work with students to prevent conflicts between them.

Keywords: conflict, destructiveness, constructiveness, prevention, "student-student".

Постановка проблеми. Зростання напруженості в сучасному суспільстві призвело до збільшення кількості різноманітних конфліктів, всебічне вивчення яких необхідне для нівелювання їх негативних наслідків та максимізації позитивних можливостей для особистісного зростання. Знання чинників, що спричиняють міжособистісні конфлікти, може допомогти розробити комплекс методів для запобігання та успішного вирішення конфліктів. Така робота не тільки допоможе особистості отримати знання про ефективні способи вирішення конфліктів, але й надасть інформацію про основні психологічні особливості, що спричиняють міжособистісні конфлікти, можливості саморегуляції у складних життєвих ситуаціях та здійснити цілеспрямований вплив на особистість з метою гармонізації її духовного та соціального життя.

Поняття конфлікту перестало належати до якоїсь конкретної галузі знань. Оскільки це соціальне явище, яке пронизує всі сфери людського суспільства, його почали вивчати фахівці з різних дисциплін. Однак більшість дослідників зосереджуються на загальних рисах цього явища, а нашим завданням є з'ясування поняття одного з видів конфлікту-міжособистісного конфлікту-та його специфіки в контексті психологічної науки.

Об'єкт дослідження – міжособистісні конфлікти.

Предмет дослідження – міжособистісні стосунки в колективі студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема конфліктів завжди привертала увагу дослідників і розроблялася представниками різних національних та міжнародних психологічних течій. У зарубіжній психології, зокрема, існує широкий спектр наукових підходів, серед яких психоаналіз (З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер), соціологія (У. Мак - Даугалл, С. Сігеле), етологія (К. Лоренц, Н. Тінберген), теорія групової динаміки (К. Левін, Д. Креч), теорія фрустрації (К. Хорні), теорія конфлікту (К. Левін, Д. Креч). Найцікавіші розробки характерні для різних наукових підходів, таких як (К. Левін, Д. Креч. Тінберген), теорії групової динаміки (К. Левін, Д. Креч), фрустрації-агресії (Д. Доллард, Н. Міллер), біхевіоризму (А. Басс, А. Бандура), соціометрії (Дж. Морено, Г. Гурвіч) та інтеракціонізму (Т. Шибутані, Д. Шпігель). Завдяки цим роботам у психологічних науках було започатковано систематичне вивчення конфлікту як самостійного соціально-психологічного явища. У середині 20 століття постала проблема не тільки розробки теоретичних

підходів до різних конфліктів, а й визначення шляхів і засобів запобігання та подолання конфліктів. Це призвело до появи таких дослідницьких напрямків, як мотивація (М.Дойч, С. Шикман), теорія організаційних систем (Р.Блейк, К. Томас), теорія і практика переговорів (Р.Фішер, Д. Прюїтт).

Натомість у вітчизняній психології проблема конфлікту не знайшла належного відображення, хоча окремі дослідження на цю тему проводилися. Зокрема, вивчалися конфлікти у ділових відносинах, конфлікти у сімейних відносинах та конфлікти у навчальному процесі. Серед досліджень з проблематики конфліктів варто відзначити праці В. С. Агеєва, О. Я Анцупова, С. В. Баклановського, Ф. М. Бородкіна, Л. С. Виготського, Н. Ф. Вишнякової, Н. В. Грішиної, Е. І. Кіршбаум, М. М. Коряк, А. А. Леонтьєва, М. М. Обозова, В. Б. Ольшанського, А. В. Петровського, Л. А. Петровської, Т. А. Полозової, О. І. Шипілова.

В Україні проблему конфліктів успішно розробляють І. С. Булах, О. В. Винославська, О. В. Волянська, А. М. Гірник, Л. В. Долинська, Г. В. Ложкін, І. В. Кошова, Н. Ф. Коротенька, В. М. Кушнірюк, М. І. Пірен, Н. І. Пов'якель. Міжособистісні конфлікти у студентському колективі стали предметом досліджень К. М. Лисенко-Гелемб'юк, Н. О. Макачук, Л. П. Матяш-Заяц.

Багато дослідників намагалися систематизувати міжособистісні конфлікти; Н. В. Грішина розрізняє ціннісні та ресурсні конфлікти (або конфлікти інтересів); А. М. Гірник класифікує міжособистісні конфлікти за основними причинами: конфлікт інтересів, інформаційний конфлікт, організаційний (структурний) конфлікт, комунікаційний конфлікт (поведінка та взаємовідносини), ціннісні конфлікти. Деякі автори також класифікують конфлікти за формою прояву : сварки, суперечки, конфлікти; за гостротою протистояння між протилежними сторонами : суперництво, ізоляція; за ступенем напруженості : ворожість, конфлікт, зіткнення.

На думку К. Юнга, кризовий момент студентського віку – це коли молода людина стикається і вона намагається впоратися з вимогами реального життя, які не завжди збігаються з її уявленнями. Наприклад у нього виникають ілюзії, які суперечать дійсності, одразу виникають проблеми. Деякі інші акценти розставляє Б. Лівехуд, розглядаючи кризові моменти розвитку молодого людини. Оскільки учень не просто втягує у свою свідомість доросле життя, а й реально бере в ньому участь, то питання вибору свого унікального шляху постає для нього особливо гостро. "Хто я? Чого я хочу. Що я можу зробити?" - це основні проблеми, які вирішуються в цьому віці [1].

Тому центральним новоутворенням студентського віку є особиста автономія, проявляється як потреба молодих людей зайняти внутрішню позицію дорослої людини, усвідомити своє місце в суспільстві та зрозуміти себе і свої здібності. Формування самосвідомості учнів визначається внутрішніми суперечностями особистості, що призводять до їх підвищеної

конфліктності. Висвітливо ці протиріччя на основі праці українського конфліктолога Н.О. Макаручука.

Однією з основних сфер діяльності особистості в підлітковому віці є міжособистісне спілкування [2]. У цьому віці змінюється його зміст і загальна спрямованість, стаючи вибірковими, інтимними і функціонуючи як базовий соціальний тренінг для самоствердження і самовираження хлопчиків і дівчаток. Процес спілкування молоді з однолітками характеризується такими тенденціями:

- розширення дальності зв'язку. Це виражається як більшення часу контакту зі студентами (3-4 години в будні, 7-9 годин у вихідні)), значному розширенні їх соціального простору (серед найближчих друзів - колишні однокласники, нинішні студенти різних коледжів та університетів), географія, в очікуванні спілкування (в активному його пошуку, постійні контактні особи.);

- індивідуалізація комунікації (вибірковість). Обґрунтування індивідуалізації відносин ґрунтується на чіткій та однозначній й основі відокремлення їх сутності від середовища, висока вибірковість у дружбі та рівень вимог до спілкування в парі.

Використовуючи дані В.Т. Лісовського можна виділили найважливіші можливі типи конфліктної поведінки (прояви особистісних конфліктів) в студентському середовищі.

Хоча основні комунікативні навички формуються в підлітковому віці, особистість стикається з новими викликами в підлітковому віці і вимагає розвитку вже сформованих навичок. Новий соціальний контекст розвитку особистості в підлітковому віці призводить до змін в особистісних рисах людини, які погіршують міжособистісні стосунки. Школи та інші навчальні заклади намагаються надати молодим людям знання, необхідні для їхнього майбутнього життя та кар'єри, але молоді люди часто залишаються наодинці з проблемами, з якими вони стикаються у стосунках з батьками, вчителями та однолітками. Однак питання впливу різних факторів на виникнення, перебіг та вирішення конфліктів у підлітковому віці, особливо серед студентів, досі не вирішене дослідниками.

Отже, соціальна значущість проблеми та недостатність наукових досліджень причин виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці, було визначено тему даної роботи

Цілі дослідження були досягнуті шляхом застосування низки емпіричних методів. Серед них: дослідження теоретичного матеріалу з психології, соціальної психології та педагогіки; аналіз підручників та посібників з соціальної психології; емпіричні методи збору даних для визначення індексу групової згуртованості Сішора.

Характеристика вибірки дослідження: у вибірку входили студенти-психологи Української інженерно-педагогічної академії, спеціальності 053 – 30 осіб (2-5 курс) віком від 19-22 років різної статі.

Мета статті – описати та охарактеризувати психологічні особливості міжособистісної значущості в системі "студент-студент" та визначити методи і напрями покращення міжособистісних стосунків у студентському середовищі.

В основу дослідження покладено припущення, що розв'язання міжособистісних конфліктів у студентському середовищі буде досягнуто шляхом комплексного вивчення індивідуальних якостей та їх корекційного впливу на самооцінку, рівень тривожності та типові непродуктивні форми агресивних реакцій юнаків і дівчат.

Виходячи з гіпотез і мети, були визначені такі **завдання дослідження**:

1. Провести теоретичний аналіз наукової літератури з вивчення психологічної структури студентів.

2. Описати соціально-психологічну структуру студентської групи та визначити чинники та особливості міжособистісних стосунків у студентській групі

3. Проаналізувати міжособистісні стосунки за рівнем значущості в системі "студент-студент" та їх психологічні характеристики за категоріями

4. Розробити пропозиції щодо методів та напрямків оптимізації міжособистісної значущості в системі "студент-студент".

Наукова новизна. На основі дослідження взаємозв'язку між індивідуальними особливостями студентів університету та взаємовідносинами між студентами чоловічої та жіночої статі виявлено вплив психологічних чинників на формування та розвиток міжособистісних стосунків.

Практичне значення. Отримані в роботі дані про психологічні чинники міжособистісних конфліктів у студентському середовищі та розроблені тренінгові вправи дозволяють створити систему просвітницько-профілактичних заходів щодо попередження конфліктів у студентському середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час проведення нами дослідження у вивченні міжособистісної значущості в системі «студент-студент», ми використали методику «Q-сортування» В. Стефансона та методику «Визначення індексу групової згуртованості» Сішора.

Обстежуваними були студенти - психологи Української інженерно-педагогічної академії, спеціальності 053 – 30 осіб (2-5 курс) віком від 19-22 років різної статі.

Соціальні та психологічні характеристики учасників:

- кількість опитуваних учасників: 30 людей
- вік: 19 – 22 роки;
- стать: 87% - 26-дівчат, 13% - 4-хлопця.
- соціальний статус: студенти-студентки.

Методика «Q-сортування» В. Стефансона дозволяє виділити шість основних тенденцій поведінки людей у реальних групах: залежність, незалежність, товариськість, нетовариськість, прийняття "виклику" та уникнення

"виклику". Тенденція залежності визначається як внутрішнє бажання індивіда прийняти стандарти та цінності - соціальні, моральні та етичні - групи. Тенденція до комунікабельності вказує на контактність, тобто бажання формувати емоційні зв'язки як всередині, так і за межами власної групи.

Тенденція "боротьби" - це активне прагнення індивіда брати участь у груповому житті та досягти вищого статусу в міжособистісній системі. На противагу цій тенденції, уникнення "боротьби" передбачає відхід від взаємодії, прагнення зберігати нейтралітет у групових конфліктах і протистояннях та вирішувати їх шляхом компромісу. Іншими словами, ми вважаємо, що залежність, товарицькість і "боротьба" можуть бути як внутрішніми, іманентно притаманними особистості, так і зовнішніми, як "маска", що приховує справжнє обличчя.

Методика "Індекс групової згуртованості Сішора" дозволяє визначити ступінь інтеграції групи, рівень групової згуртованості, який є одним з найважливіших параметрів, що свідчить про її згуртованість як єдиного цілого. Методика складається з п'яти запитань, кожне з яких має кілька варіантів відповідей. Кожному варіанту відповіді присвоюється певний бал. Максимальний бал - 19, мінімальний - 5. Результати обробляються за допомогою "ключа".

На основі аналізу результатів емпіричного дослідження, проведеного з використанням методу "Q-сортування" для виявлення основних тенденцій поведінки індивіда в групі, можна стверджувати, що поведінка індивіда в групі є важливим показником його поведінки поза групою. Ця методика допомагає визначити, як людина бачить себе в групі, як вона почувається в групі та яку позицію займає в групі.

Аналіз відповідей опитаних студентів за допомогою методу "Q-сортування" В. Стефансона дозволив виявити наступні існуючі тенденції в поведінці студентів у студентському середовищі

Тенденція до залежності 60% респондентів мають схильність до залежності. Тобто їхня поведінка характеризується внутрішнім прагненням особистості прийняти стандарти та цінності групи - соціальні, моральні та етичні. 20% респондентів мають тенденцію до незалежності, тобто ці студенти не визнають норм і цінностей студентської групи. Деякі студенти також перебувають у стані внутрішнього конфлікту і вагаються визнати себе залежними чи незалежними, відповідно, до норм і стандартів прийнятої групи - 20%;

Тенденція до товарицькості 80% респондентів мають соціальні нахили. Це свідчить про прагнення до встановлення контактів та емоційних зв'язків як всередині групи, так і поза нею; 10% студентів мають несоціальні нахили і стільки ж мають сумніви щодо своєї соціальної поведінки в студентській групі. Переважання товарицьких тенденцій у групі свідчить про те, що ці члени групи мають ліберальні, а не лідерські якості, що відображається на

їхньому ставленні до конфліктних ситуацій, тобто на відсутності зацікавленості у вирішенні проблем та зниженому бажанні будувати стосунки в групі;

Тенденція до "боротьби". 80% учасників є високо комунікабельними, що є ефективним для зниження конфронтаційної поведінки в групі, але реальні спостереження показують, що лише 20% студентів схильні до "боротьби", тоді як 33% схильні уникати "боротьби", уникати взаємодії, зберігати нейтралітет у групових конфліктах і протистояннях і намагатися вирішувати їх шляхом компромісу. Це було визначено як тенденція. Той факт, що 47% студентів у групі не визначилися з тим, що робити у випадку конфлікту, також свідчить про домінування ліберальної моделі організації та відносин у групі та зниження рівня розвитку стосунків у студентській групі.

Проаналізувавши результати емпіричного дослідження за методикою «Визначення індексу групової згуртованості» Сішора, результати показали, що групова згуртованість студентів третього курсу була оцінена як висока, а дані 20 (67%) з 30 учасників, тобто більшості, були оброблені на користь цього. Дані інших семи учасників (23%) визначили, що рівень згуртованості групи був вищим за середній. Дані трьох інших учасників (10%) свідчать про середній рівень згуртованості групи. Під час аналізу анкет не було виявлено "нижче середнього" та "низького" рівнів.

Отже, проаналізувавши результати дослідження міжособистісної значущості в системі "студент-студент" за методикою "Q-сортування" В. Стефансона та методикою "Визначення індексу групової згуртованості" С. Сішора, ми виділили наступні моменти як характеристики міжособистісної значущості в системі "студент-студент" у студентських групах третього курсу за методикою "Q-сортування" В. Стефансона та методикою "Визначення індексу групової згуртованості" С. Сішора. Висока атракція "студент-студент", оскільки стосунки характеризуються дружбою, спільною навчальною діяльністю, високою частотою зустрічей та високою згуртованістю. Висока референтність, оскільки 60% респондентів мають схильність до залежності. Іншими словами, їхня поведінка характеризується внутрішнім прагненням індивіда прийняти стандарти та цінності - соціальні, моральні та етичні - групи. Однак низька "бойовитість" означає, що менша кількість студентів має рису міжособистісної атракції, а це означає, що менша кількість людей у досліджуваних колективах має лідерські якості. Тому необхідно визначити шляхи оптимізації рівня розвитку міжособистісної значущості в системі "студент-студент".

Для дослідження взаємозв'язку між показниками тенденції поведінки особистості в групі та рівні групової згуртованості за допомогою кореляційного аналізу було обрано і використано критерій кореляції Пірсона.

Використання коефіцієнта Пірсона як міри кореляції виправдане лише тоді, коли спільний розподіл пари ознак має нормальний розподіл. Критерій кореляції Пірсона дозволяє визначити, чи змінюється (збільшується або

зменшується) один показник у відповідь на зміну іншого показника, є адекватним для досліджуваної вибірки студентів і має сенс в аналізі результатів дослідження після того, як математичний показник був розрахований.

З отриманих результатів кореляції можна побачити встановлене існування прямого позитивного високого взаємозв'язку між тенденцією залежності та показником індексу групової згуртованості ($r=-0,891$); також можна прослідити прямий позитивний високий взаємозв'язок між тенденцією товариськості та показником індексу групової згуртованості ($r=-0,814$). Середній взаємозв'язок спостерігається між тенденцією прийняття боротьби та показником індексу групової згуртованості ($r=-0,936$).

Зі збільшенням або зменшенням цих показників можна припустити, що пов'язані з ними психологічні кореляції закономірно змінюватимуться.

Під час роботи було розроблено тренінгові вправи, що допомагають здолати конфліктні ситуації в умовах студентського колективу.

Для того, щоб подолати труднощі у взаємовідносинах, насамперед слід працювати в наступних напрямках

- розвивати розуміння молодими людьми самих себе; та
- розвивати позитивну самооцінку та почуття власної гідності
- розвивати гнучкість у міжособистісних стосунках
- розвивати відповідні стратегії поведінки.

Використовуються рольові ігри, психологічні вправи, міні-уроки, групові дискусії, арт-терапія (групове малювання, емоційне зображення), ігри-виклики, релаксаційні вправи та казкотерапія.

Організаційні вимоги Заняття відбуваються в ізольованих кімнатах. Заняття проводяться один або два рази на тиждень по 1-1,5 години. Загальна тривалість - 10-12 годин (8 занять).

Етап 1: Ініціалізаційний етап. Цей етап спрямований на формування довіри учасників один до одного і до психолога, а також на створення групової згуртованості. Він включає в себе вправи на групову роботу над спільним завданням (використання своїх емоцій для підвищення рівня розуміння і вербалізації своїх почуттів, надання можливості перевірити себе за допомогою ігор і тестів, які допоможуть розкрити сильні сторони характеру і особистості в цілому, показати однокласникам, на що ви здатні (демонстрація того, що в процесі подолання перешкод в групі учасники розвивають такі цінності, як чуйність, толерантність, вміння прощати, слухати інших і приймати відповідальність).

Вправи досить складні і розвивають навички планування як власної діяльності, так і діяльності команди. Різноманітні ігри-виклики дозволяють кожному учаснику знайти своє місце в групі та проявити себе.

Етап 2: Протиріччя, контроль і опір Цей етап характеризується протиріччями між членами групи та лідерами, а також конфліктами щодо

можливості контролювати процеси, які відбуваються в групі. На цьому етапі важливо проаналізувати свої емоції. Учасники говорять про гнів і страх. Складність полягає в тому, що, незважаючи на позитивну демонстративну поведінку однокласників у групі однолітків, підлітки дуже стурбовані тим, як їх оцінюють інші. На цьому етапі учасники активно протистоять своїм почуттям. Використовуються техніки арт-терапії (проектне малювання). Підліткам важко виражати свої почуття в різних ситуаціях. Відображаючи свій емоційний стан на папері, учасники можуть відкрито говорити про свої почуття.

Етап 3: Формування згуртованості. На цьому етапі група стає єдиним цілим. Учасники діляться секретами і вільніше розкриваються. У цій фазі можуть формуватися нові відносини. Існує ряд ознак, за якими психологи можуть визначити, що група переходить до наступного етапу. Поведінка дітей стає менш показною і більш щирою. Наприкінці кола група залишається довше і неохоче розходиться. Моменти мовчання починають сприйматися як спільний досвід, а не як опір групі. Часто учасники залишаються і продовжують обговорювати тему. На цьому етапі когнітивні підходи використовуються більш ефективно.

Також було розроблено пропозиції щодо того, як оптимізувати важливість міжособистісних стосунків у системі "студент-студент".

- Включити в навчально-виховний процес моральні та естетичні питання;

- Використовувати активні методи навчання, рольові ігри, ділові ігри, дискусії, бесіди тощо, які можуть зробити позицію студента реальною;

- Використання освітніх обмінів для створення творчої та дружньої атмосфери; та

- Поєднання індивідуальної та колективної діяльності студентів у соціальній та освітній діяльності;

- Керувати та поетапно модифікувати процес індивідуального розвитку соціальної активності студентів;

- Сприяти забезпеченню організаційно-адміністративних та матеріально-технічних можливостей для реалізації різноманітних соціальних ініціатив молоді;

- Заохочувати сучасне студентство до організації студентської автономії. Це сприяє розвитку позитивного соціального статусу та прояву ініціатив, спрямованих на вирішення життєвих і професійних проблем у майбутньому житті молодих людей.

Рекомендації складені на основі дослідження та спрямовані на зниження рівня конфліктності серед студентів і надання дієвих методів профілактики й запобігання конфліктів.

Рекомендації щодо зниження конфліктності є простими в засвоєнні та виконанні студентами, та допоможуть в разі конфлікту впоратися з

емоціональною напругою, агресивністю, нетерпимістю до думки інших людей та кращому розумінню власного емоційного стану.

Також, дотримання даних рекомендацій щодо зниження конфліктності можуть позитивно вплинути на налагодження комунікації студентів-психологів в студентській групі, сімейному колі, на роботі або з друзями; знизити рівень стресу; підвищити рівень терпимості та толерантності; розвинути емоційний інтелект, емпатію та підвищити рівень знання про інші культурні особливості людей.

Висновки:

1. Розглянуто теоретичні та методологічні питання дослідження міжособистісної значущості в системі "студент-студент". Запропоновано оригінальне визначення міжособистісних стосунків та міжособистісної значущості. Міжособистісні стосунки - це системи соціально-психологічних зв'язків між двома або більше індивідами чи певною соціальною групою, що враховують емоційно-афективні аспекти взаємодії людини з людиною, а також умови і фактори, які впливають на взаємовідносини між індивідом і цією людиною. Міжособистісна значущість - це соціально-психологічний феномен, що характеризується наявністю міжособистісних стосунків, які є важливими для взаємодії та побудови стосунків між індивідами та іншими людьми, а також для взаємодії між суспільством та індивідами. Також було здійснено категоріальний аналіз міжособистісної значущості.

2. На основі результатів емпіричного дослідження щодо виявлення міжособистісної значущості в системі "студент-студент" за допомогою методу Q-сортування В. Стефансона та визначення індексу групової згуртованості Сішора запропоновано методика та рекомендації щодо оптимізації міжособистісної значущості в системі "студент-студент".

3. Розроблено пропозиції та тренінгові вправи для подолання конфліктних ситуацій у студентському середовищі.

Література:

1. Булах І.С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів. Навчально-методичний посібник. /І.С.Булах, Л.В.Долинська. - К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. -114 с.
2. Винославська О.В. Психологічні особливості студентської групи. //Практична психологія та соціальна робота. - №7. – 2005. – с.65-70.
3. Долинська Л.В. Психологія конфлікту. Навч. посібник. / Л.В.Долинська, Л.П.Матяш-Заяц – К.: Каравела, 2011. – 304 с.

References:

1. Bulakh I.S. (2012) Psykholohichni aspekty mizhosobystisnoi vzaiemodii vykladachiv i studentiv. Navchalno-metodychnyi posibnyk. /I.S.Bulakh, L.V.Dolynska [Psychological aspects of interpersonal interaction of teachers and students. Educational and methodological manual]. - K. : NPU im. M.P. Drahomanova. (in Ukr)
2. Vynoslavskaya O.V.(2005) Psykholohichni osoblyvosti studentskoi hrupy. //Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota.[Psychological features of the student group.] - №7. (in Ukr)
3. Dolynska L.V.(2011) Psykholohiia konfliktu. Navch. posibnyk. / L.V.Dolynska, L.P.Matiash-Zaiats [Psychology of conflict. Education manual.] – K.: Karavela. (in Ukr)